

УДК 94 (477)
ББК 63.3 (4 Укр) 52

Оксана Сем'яник

ПАРЛАМЕНТСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛОНГИНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО НАПЕРЕДІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті автор уперше робить спробу проаналізувати парламентську діяльність видатного державно-політичного діяча Галичини Л.Цегельського у Відні в 1911–1914 рр. Предметом дослідження стали промови політика в парламенті, його інтерпеляції на захист галицького селянства, а також організація боротьби за виборчу реформу.

Ключові слова: вибори, закон, парламент, передвиборче віче, посол, реформа, сейм.

Дослідження історичних етапів українського державотворення вимагає приділити увагу діячам, які в нелегких етнополітичних обставинах відстоювали етнокультурні та політичні права українців, проаналізувати основи формування та становлення їх політичного й національного світогляду. Багатьом українським громадсько-політичним діячам присвячено ряд статей, монографій, наукових розвідок і навіть спеціальних дисертаційних досліджень. Прикладом можуть бути праці про К.Левицького, Є.Петрушевича, Ю.Романчука.

Проте багато важливих прізвищ для національного відродження Галичини залишаються невідомими. Серед них, на наш погляд, і Лонгин Цегельський – один з найвидатніших репрезентантів української інтелігенції Галичини початку ХХ ст. Незважаючи на багатогранну діяльність, постать Цегельського залишається недослідженою. Сучасна українська історіографія налічує всього кілька статей, які присвячені життю і діяльності Л.Цегельського. Серед них виділяються роботи Я.Дашкевича, М.Здоровеги та короткі спогади К.Левицького [1; 5; 6].

Вивчення політичної біографії Л.Цегельського дозволить краще пізнати основи боротьби за сеймову виборчу реформу на початку ХХ ст., збагнути особливості та витоки українського парламентаризму, а в контексті останнього й формування національно-політичної еліти Галичини.

У статті ставимо перед собою завдання на базі доступних джерел і матеріалів проаналізувати парламентську діяльність Л.Цегельського в період другої каденції віденського парламенту 1911–1914 рр., обраного на основі загального й таємного виборчого права.

Хронологічно-предметне поле дослідження охоплює період, коли західноукраїнське суспільство перебувало в правовому полі конституційної Австро-Угорської монархії. Період діяльності української парламентської репрезентації у Відні в цей час був особливо складний, адже права й свободи українців доводилося відстоювати супроти потужного польського представництва, яке мало значний вплив в Австро-Угорщині.

Будучи сином священика Михайла Цегельського – відомого релігійного та громадсько-політичного діяча на Львівщині, Л.Цегельський отримав належне не тільки морально-релігійне, а й національно-патріотичне виховання. Можна стверджувати, що саме сімейне середовище справило неабиякий вплив спочатку на становлення його ідейно-політичного світогляду, а згодом на формування та відстоювання державотворчої концепції.

Поширення в Галичині руху за реформування виборчого законодавства й активна підтримка його населенням не залишили осторонь і Л.Цегельського, який, окрім участі в зібраннях, політичних вічах, фактично став біля витоків теоретичних постулатів сеймової виборчої реформи. Його виступи на вічах відзначалися емоційністю, патріотизмом, знанням справи та глибокою ерудованістю.

Виступаючи з приводу виборчої реформи на листопадовому вічу 1910 р. у Львові, Л.Цегельський дуже трепетно розпочав свою промову: “Гомоном тривоги б’є дзвін з

сойму і кличе нас, щоб ми підмогли наших послів. Три роки минає як демократія Австрії здобула справедливу виборчу реформу до парламенту. Хоч сей парламент не сповнив надій демократії... все ж в Австрії доконав ся великий перелом, бо у тім парламенті двигнено клич великих демократичних реформ... прийшла послідна пора, щоб таке стало ся в краю, в законодатнім тілі... де потреби всіх горожан краю лежать в межах курієвого законодавства виконуваного соймом” [4].

Важливо є підкреслити, що політичне життя Галичини, незважаючи на виборчу реформу 1907 р., продовжувало відбуватися, за висловом однієї з газет, “під кличем національної боротьби – під кличем національного панування зі сторони Поляків і під кличем національного визволення з сторони Русинів” [12].

Парламентська діяльність Л.Цегельського у Відні розпочалася на початку 1911 р., коли він замінив радикала К.Трильовського. Л.Цегельський особливо активізував свою діяльність під час виборчої кампанії до віденського парламенту 1911 р. Про це свідчать дописи газети “Діло”, яка писала, що в 67 окрузі (Чесанів – Любачів – Ярослав – Радимно – Порохник) виборчий рух розпочався численними зборами, а народний кандидат організував уже 45 віч. На вічу в с. Лівча “за Л.Цегельським заявили всі свідомі селяни і вся широко-народна інтелігенція округа. Всі одногосно ухвалили кандидатуру Цегельського, на знак чого однодушно відспівали йому «Многая літа»” [10].

Окремі віча за участю Л.Цегельського відзначалися спланованою акцією проти українського кандидата. Прикладом може бути віче 27 квітня 1911 р. у Кореничах, де русофільський кандидат, о. Станчак із Висіцка, привіз крикунів з Ляшок і Висіцка, “які стали підчас промови нашого кандидата Л.Цегельського госно кричати, і їх виправили за двері” [9].

У результаті виборів до парламенту у Відні 1911 р. було обрано 24 послів українського табору, з яких 18 були націонал-демократами, 5 радикалами й один – соціал-демократ. Таким чином, можна стверджувати, що українське національне представництво у віденському парламенті, обране 1911 р., національно зміцнилося й кількісно зросло, порівняно з попередньою каденцією. З початком роботи українську парламентську репрезентацію, за висловом однієї з газет, чекав “цілий ряд справ великого значіння для існування й розвитку нашого народу” [16], які, зрештою, були порушені українськими послами ще в попередній каденції парламенту, однак їх розв’язання не отримало належного продовження.

Особливе значення мала справа відкриття українського університету у Львові, порушена попередніми послами, реформування виборчого законодавства до галицького сейму, податкова реформа, військова реформа та цілий ряд справ соціального характеру, спрямованих на покращення життя галицького селянства.

З початком роботи парламенту українські послы заснували 16 липня 1911 року “Український Союз”, сформований із трьох клубів: націонал-демократів (18), радикалів (5) і послів із Буковини (5) [7].

Таким чином, українські послы розпочали роботу парламенту в умовах парламентсько-політичної роздробленості, а не національно-політичної єдності. За висловом Л.Цегельського, “отсей «союз», що зав’язав ся з самого початку липневої сесії парламенту, се на мою думку один з найбільших промахів нашої політики на віденським ґрунті. В дійсности «український союз» так якби не існував і ніхто з ним в парламенті як з одноцільною парламентарною організацією не числить ся. Замість української політики в парламенті маємо політику партійних груп, а властиво їх провідників” [22, с.360].

Свою парламентську діяльність у Відні Л.Цегельський розпочав із соціальних питань, які визначали рівень матеріального достатку галицьких селян. У липні разом з Ю.Романчуком зробив термінове внесення із приводу великого спустошення, спричиненого великим розливом річки Прут та її допливів на Гуцульщині [8]. У спільному

внесенні парламентарі вимагали від австрійської держави: 1) виплатити значну допомогу селянам названих повітів, які потерпіли від повені; 2) населенню, яке потерпіло від повені, дати можливість заробляти через призначення публічних робіт у цих повітах; 3) якнайшвидше приступити до регуляційних робіт.

Аналізуючи подібні внесення парламентарних достойників у Відні, можемо однозначно стверджувати, наскільки вони були й залишаються актуальними сьогодні.

Іншим важливим соціальним напрямом українських послів у Відні були питання, спрямовані на покращення матеріального становища галицького селянина, зокрема імпорту м'яса. Л.Цегельський виступив на засіданні палати послів 27 липня 1911 р. із цілою промовою, у якій висловився проти імпорту аргентинського м'яса [2]. Його виступ відзначався не тільки емоційністю, політичною рішучістю. Політик наголошував: “Ми руські послы, з натиском мусимо се зазначити, що причини недостачі м'яса в першій мірі належить шукати в занедбанню дрібно-хлопського господарства... Вину сего сумного прояву в першій мірі поносить соціальна політика польських можновладців, яка зруйнувала – дослівно кажучи – наше селянство” [14]. Він детально охарактеризував становище галицьких селян, їхні основні форми заробітку, наголосивши, що Східна Галичина має найсприятливіші умови для розведення великої рогатої худоби, а тому розв'язати нестачу м'яса через увіз заморського є абсолютно невиправданим. Насамкінець, промовець висловив вимогу, щоб центральне правління у Відні подбало про розвиток українських господарських організацій. Першим кроком на шляху до покращення становища селян, на думку Цегельського, є “виключити посередників з торгівлі худобою, бачачи у них головну вину за теперішню дорожнечу” [15].

Починаючи з осені 1911 р., українські послы все частіше з'являються на вічах, культурних акціях, на яких виголошують патріотичні промови, розкривають зміст реформи до галицького сейму та закликають народ підтримати їх у політичних, економічних та культурних домаганнях. 8 жовтня 1911 р., відкриваючи віче в Любачеві, Л.Цегельський наголосив на складній політичній ситуації в краї, яка вимагає пильної уваги від української суспільності в Галичині. Позитивно оцінивши діяльність послів, Цегельський підкреслив: “Акція послів лише тоді може бути успішна, коли разом з послами і маса народна говорить: вічами, петиціями, резолюціями, маніфестаціями” [11]. У своєму виступі він висловив думку, що утворення окремих двох українських галицьких клубів у парламенті є великим політичним промахом. Роз'єднання в парламенті дає привід до затяжних сварок і деморалізує масу партійною лайкою... Насамкінець, політик закликав до єдності як серед політиків, так і серед населення. За його словами, “утворення єдиного клубу українських політиків у Відні повинно стати першим постулатом наших парламентських політиків... Один за всіх, а всі за одного – се повинно стати національним паролем всіх опозиційних партій” [11].

У період парламентської діяльності Л.Цегельський відзначився теоретико-правовими напрацюваннями виборчого законодавства до галицького сейму. Свої погляди щодо подолання куріальної системи під час виборів до Галицького сейму, національного питання, а в цілому, прав руського громадянина в період Австро-Угорщини він виклав у короткій брошурі “Проч зі шляхоцьким соймом – проч з куриями”, яка, за висловом однієї з газет, “потрібна для кожного вічевого референта” [17]. З початком 1912 року під час масових віч на підтримку загального, таємного й безпосереднього виборчого права до сейму резолюції Л.Цегельського знаходили суттєву підтримку майже в усіх населених пунктах Галичини, а їх авторів присутні дякували за парламентську діяльність та висловлювали вотум повного довір'я [18]. Щоб українське населення краще пізнало зміст виборчої реформи, брошура Л.Цегельського продавалася на кожному вічу. Про популярність викладених у ній позицій свідчить її розпродаж. Так зокрема, на вічу в Бурштині 16 січня 1912 р. було розпродано близько 60 брошур [17].

Організатором вічевого руху в основному було місцеве духовенство, учителі, які після відкриття віча тривалою промовою Л.Цегельського та ухвалення присутніми його резолюцій щодо реформи виборчого законодавства пропонували свої та направляли їх президенту-міністру – графу Штірку до Відня. Зокрема, на вічу в Цішанові 10 січня 1912 р., яке відбулося за участю близько 500 учасників, на внесення о. Антона Савчина присутні ухвалили резолюції Л.Цегельського з додатком своїх таких: “а) домагаємося виборення для учительства народного такої «службової прагматики», яка б дала можливість свobodно працювати над вихованням нашої молодіжи і вести свobodно суспільно-політичну, культурну і економічну діяльність, б) домагаємося поліпшення долі народного учительства і зрівняння його платні з чотирма найнижчими рангами” [17].

Будучи представником від найзахіднішого виборчого округу, Л.Цегельський під час своїх посольських маршрутів з метою освідомлення населення щодо боротьби за виборчу реформу до сейму не оминув і Лемківщину, населення якої того часу не відзначалось активною національною діяльністю, а організація вічевого руху залежала від політичних уподобань місцевої інтелігенції. А тому для всього українського населення кожні вибори мали велике значення насамперед для поширення свободи слова, боротьби за свої права, зростання національної свідомості, для згуртування перед українськими національними ідеалами тисяч виборців і популяризації та пропагування демократичних ідей.

Багатолюдне віче на підтримку соймової реформи на Лемківщині відбулося в січні 1912 р. у Лютовиськах Ліського повіту. Незважаючи на те, що Л.Цегельський не був присутній, “нарід з заінтересованням вислухав бесідників і ухвалив резолюції д-ра Л.Цегельського”. Перше повітове віче за участю Л.Цегельського на Лемківщині відбулося 21 січня 1912 р. в Одреховій Сяноцького повіту. Характеризуючи цю подію, преса писала: “Окружне віче в Одреховій випало величаво. Зійшлося до 800 селян... На зборах Л.Цегельський в 3-годинній бесіді перейшов визначні моменти нашої історії, опісля представив теперішній поступ і здобутки Українців й обговорив наші жадання в справі виборчої реформи. Одноголосно прийняли збори поставлені бесідником резолюції” [18; 19].

Важливим питанням передостанньої каденції віденського парламенту була боротьба за український університет у Львові. У цій справі особливо активно проявили себе націонал-демократи. Парламентські дебати із цього приводу вкотре активізувались у травні 1912 р. Це було пов'язано насамперед із задумами властей святкувати у Львові 250-літній ювілей університету імені Яна Казимира, таким чином декларуючи польський характер університету. Представники української репрезентації у Відні чітко усвідомлювали, що “підчас ювілейного обходу 29 мая сі проти руські демонстрації дійдуть до кульмінаційної точки” [13].

У зв'язку із цим ще напередодні події у Львові ґрунтовно представив посол д-р Л.Цегельський у своїй інтерпеляції, внесеній 7 травня 1912 р. ч. 1917, котра, за висловом газети, “нажаль, до нині осталась без відповіді” [20]. Позицію українського політичного проводу у Відні щодо вирішення питання про університет у Львові можна побачити, аналізуючи промову голови Українського клубу в парламенті К.Левицького, яка переривалася вигуками та оплесками на його підтримку послів: Є.Олесницького, Л.Цегельського, Ю.Романчука, О.Колесси. Серед них преса фіксує вигуки Л.Цегельського: “Не буде університету без Львова”, “На Марсі нам не треба університету” [20].

Маючи хорошу юридичну освіту, релігійно-патріотичне виховання, активну громадську позицію, авторитет не тільки серед своїх однодумців, а також будучи відомим у Галичині, Л.Цегельський мав власні конституційні погляди щодо формування концепції українського державотворення. Аналізуючи державотворчі процеси в Центральній-Східній Європі, він стверджував: “Українці в Галичині завдяки конституції, незважаючи на перешкоди з польського боку – значно розвинулись та зміцніли... Якщо

ж українство проявилось в Австрії, то тільки тому, що в Австрії краща конституція і свобода, ніж в Росії” [22, с.92].

Загалом можемо стверджувати, що Л.Цегельський був видатною постаттю в суспільно-політичному житті Галичини. Через парламентську діяльність у Відні він довів свою відданість як загальнонаціональним інтересам, так і щирі позицію у відстоюванні соціально-економічних домагань галицького селянства. Жодне питання, яке висували представники української парламентської репрезентації у Відні, не стояло осторонь парламентських буднів Л.Цегельського. Через аналіз його виступів у парламенті, промови на вічах, партійні наради, наукові й науково-популярні напрацювання прослідковується тенденція, що його ідеї, зокрема щодо прав людини, виборчого права, соціальних постулатів, були актуальні не тільки в його час, а заслуговують на увагу й сьогодні. А тому дослідження громадсько-політичної діяльності Л.Цегельського, зважаючи на відсутність літератури, вимагає продовження.

1. Дашкевич Я. Русь-Україна на позвах з Московщиною-Росією : Лонгин Цегельський та українська політична думка 1900–1917 рр. / Я.Дашкевич // Цегельський Л. Русь-Україна і Московщина-Росія : Історико-політична розвідка. – Львів : Апріорі, 2007. – С. 3–12.
2. Державна рада // Діло. – 1911. – 28 лип.
3. Державна Рада // Діло. – 1912. – 24 мая.
4. З вічевого руху. Велике віче у Львові // Діло. – 1910. – 14 падоліс. – С. 2–3.
5. Здоровега М. Лонгин Цегельський біля витоків української дипломатії / М. Здоровега // Мандрівець. – 2009. – № 2. – С. 42–44.
6. Левицький К. Українські політики : Сильвети наших давніх послів і політичних діячів / К. Левицький. – Львів : Діло, 1936. – 140 с.
7. Наша парламентарна репрезентация в літній сесії парламенту // Діло. – 1911. – 3 серп. – С. 3.
8. Парламентарні справи // Діло. – 1911. – 24 лип. – С. 3.
9. Передвиборчий рух // Діло. – 1911. – 4 мая. – С. 4.
10. Передвиборчий рух // Діло. – 1911. – 8 мая. – С. 4.
11. Письма з краю // Діло. – 1911. – 16 жовт. – С. 3.
12. По виборах // Діло. – 1911. – 22 лип. – С. 3.
13. Провокация, не ювілей! // Діло. – 1912. – 25 мая.
14. Русини, а дорожнеча м'яса : промова Льонгина Цегельського на засіданні палати послів // Діло. – 1911. – 7 серп. – С. 3.
15. Русини, а дорожнеча м'яса : промова Льонгина Цегельського на засіданні палати послів. Продовження // Діло. – 1911. – 8 серп. – С. 3.
16. Русини Галицької Землі // Діло. – 1911. – 20 мая. – С. 4.
17. Рух політичний // Діло. – 1912. – 11 січ. – С. 3.
18. Рух політичний // Діло. – 1912. – 16 січ. – С. 3.
19. Рух політичний // Діло. – 1912. – 17 січ. – С. 3; Там само. – 1912. – 22 січ. – С. 3.
20. Рух політичний // Діло. – 1912. – 23 січ. – С. 3.
21. Цегельський Л. Русь-Україна і Московщина-Росія : Історико-політична розвідка / Л. Цегельський. – Львів : Апріорі, 2007. – 104 с.
22. Цегельський Л. Українці в новім парламенті / Л.Цегельський // Літературно-науковий вісник. – 1911. – Т. LVI (56), кн. XI. – С. 359–360.

В статъе автор анализирует парламентскую деятельность известного государственно-политического деятеля Галичины Л.Цегельского в Вене в 1911–1914 гг. Предметом исследования стали выступления политика в парламенте, его интерpellация на защиту галицких крестьян, а также организация борьбы за избирательную реформу.

Ключевые слова: выборы, закон, парламент, посол, реформа, сейм.

The article first attempts to analyze the parliamentary activity of the outstanding state and political figure in Galychna L.Tsehelskiy in Vienna in the 1911–1914 he was the subject of the research are policy speech in parliament, his interpellation on the protection of Galician peasants, and to organize the struggle for electoral reform.

Key words: election, law, parliament, election council, ambassador, reform, the Diet.